

Mieheyttä keskiajalta nykyaikaan

■ MERJA LEPPÄLAHTI

Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia. Toim. Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman ja Marko Lamberg. Vastapaino 2014.

Mies on pitkään ollut tutkimusten näkymätön sukupuoli siinä mielessä, että miehiin keskittyneet tutkimukset ovat olleet näennäisen sukupuolineutraaleja ja sukupuolensensitiivisyys on merkinnyt nimenomaan naisten huomioonottamista

tutkimuksessa. Monet tutkijat antavat kuitenkin nykyään sukupuolelle ja mieheyden käsitteille suuren selitysarvon monenlaisten erojen ja hierarkioiden muotoutumisessa.

Mieheys on osa hyvin monenlaisia yhteiskunnallisia suhteita ja kehityskulkuja, mutta tämän teoksen näkökulma mieheyteen on historiantutkimuksen näkökulma. Johdantotekstissään ”Onko suomalaisella miehellä historiaa?” kirjan toimittajat toteavat, että mieheysterminä on historiantutkimuksessa vakiintumassa viittaamaan miehenä olemiseen ja miehisiin pidettyihin ominaisuuksiin. Termiä käytetään myös analyttisenä käsitteenä. Toimittajien mukaan kirjasta löytyy kolme keskeistä temaattista aihepiiriä. Nämä ovat ensinnäkin perhe, kotitalous ja patriarkaaliset suhteet, toiseksi erilaiset miesten yhteisöt ja kolmanneksi kunnia ja sivistys miehen mittana. Yksittäisissä artikkeleissa teemat kietoutuvat toisiinsa.

Monenlaista mieheyttä

Näkymätön sukupuoli -teoksen kaksitoista artikkelia käsittelevät erilaisia miehiä, mieskuvia ja mieheyden ihanteita 1400-luvun birgittalaisluostarista 1900-luvun miesten sosiaaliseen liikkuvuuteen. Artikkelien lähteinä on hyvin monenlaista aineistoa. Artikkelit on järjestetty kronologisesti ja lähes kaikki artikkeleissa kuvatut miehet ovat eläneet alueella, joka nykyisin on Suomi. Yhtä ja yhtenäistä kuvaa suomalaisesta miehestä ei tietenkään silti muodostu.

Ville Sarkamon artikkelissa ”Soturikunnia Suuren Pohjan sodan kokeneiden karoliinien miehisenä ihanteena” tarkastellaan 1700-luvun alun ruotsalaisen upseeriston kunniakäsitteitä. Sotilaskunnia

liittyi vahvasti kaikkeen upseerina elämiseen. Sotilaan kunnia oli korkeimmillaan taisteluissa saaduissa haavoissa, ja myös kaatunut upseeri pyrittiin hautaamaan ”kunniallisesti”. Sotilaskunnan symboleista keskeisimmät olivat miekka ja lippu. Lipun kantajaa ohjeistettiin enemmän kuolemaan kuin menettämään yksikkönsä lippu.

Kaikissa artikkeleissa ei suinkaan käsitellä ihanteellisia miehiä. Esimerkiksi Mats Hallenberg kuvaa artikkelissaan ”Psykopaatien aikakausi?” 1500-luvun kruunuvoutien aggressiivista ja väkivaltaista maskuliinisuutta, jolla hallittiin alempia. Voudeista tehdyissä valituksissa kerrotaan miesten ja naimisissa olevien naisten fyysisestä pahoinpitelystä sekä miesten nöyryyttämisestä jopa näiden kodeissa. Hallenberg toteaa, että kun oma ruumis, vaimo ja koti kuuluivat talonpoikaismiesten omimpaan alueeseen, näihin kajoaminen oli nimenomaan vouden pyrkimystä osoittaa ja pönkittää valtaansa.

Keski- ja yläluokkaisten miesten moraali oli keskustelun kohteena 1800-luvun loppupuolella alkaneessa prostituutiokeskustelussa, jota Pirjo Markkola käsittelee artikkelissaan ”Moraalin miehet”. Avioliiton ulkopuoliset sukupuolisuhteet olivat laissa kiellettyjä, mutta prostituoitujen toimintaa säänneltiin ja ohjailtiin lainsäädännöllä. Moraalikeskustelu jatkui useita vuosikymmeniä vaihtelevin painotuksin. Yksi keskustelunaihe oli kysymys miehen luonnosta: onko mies eläimen tavoin viettiensä ja halujensa vietävänä, vai pystyykö hän hallitsemaan itse ruumistaan, kuten naisten odotettiin pystyvän.

Matias Kaihovirta tarkastelee artikkelissaan ”Käsitykset työläis-

ten mieheydestä sisällissodan jälkeen” valkoisten miesten näkemystä kunnollisesta työmiehestä keväällä 1918. Kaihovirta toteaa, että punaisista annetuissa lausunnoissa kunnollinen mies oli perheellinen ja joutunut punakaartiin harhaanjohtettuna tai jopa pakotettuna. Nuorten miesten kohdalla punakaartilaisuus saatettiin tulkita seikkailunhalusta tai uhkarohkeudesta johtuneeksi. Vaaralliset miehet olivat väkivaltaisia yllyttäjiä ja agitaattoreita, eikä heidän kohdallaan perheellisyys noussut lieventäväksi seikaksi.

Itsenäisyyden ajan alkuun sijoittuvat myös Anders Ahlbäckin ja Seija-Leena Nevala-Nurmen artikkelit. Ahlbäckin artikkeli ”Taistelu mieheyden militarisoinnista itsenäisyyden alkuvuosina” käsittelee suomalaisen armeijan muodostamiseen liittyviä poliittisia keskusteluja. Näkemykset puolustusjärjestelmän muodosta ja tarpeellisuudesta sekä suomalaisen miehen luonteesta ja ominaisuuksista erosivat vahvasti toisistaan poliittisen vasemmiston, keskustan ja oikeiston puheenvuoroissa. Asevelvollisuusarmeija kuitenkin perustettiin, vaikka sotilaskoulutusta pidettiin raaistavana ja moraalisesti rappeuttavana. Kasarmielämän katsottiin myös opettavan maaseudun nuorille miehille kaupunkilaisten paheita. Toisaalta esitettiin kuitenkin oikeanlaisen kurinalaisen koulutuksen kasvattavan ja kehittävän nuoria miehiä sekä ruumiillisesti että henkisesti.

Nevala-Nurmi tarkastelee artikkelissaan ”Suojeluskuntien soturit, isät ja pojat” suojeluskuntien mieskuvaa ja -ihannetta. Porvarillisella suojeluskuntajärjestöllä oli 1930-luvulle tultaessa paikallisosasto jokai-

sella paikkakunnalla ja sen piirissä toimi satojatuhansia suomalaisia. Miesten suojeluskuntaosastojen avuksi perustettiin naisjärjestö Lotta Svärd, jotta suojeluskuntamiesten ei tarvinnut tehdä naisten töitä, kuten vellenkeittoa, tiskaamista ja siivoamista.

Miehillä ja naisilla oli järjestöissä selkeästi omat roolinsa ja tehtävänsä. Erityisesti suojeluskuntalaitoksen alkuaikoina toimintaa innosti soturi-ihanne, suojeluskuntalainen mies oli voimakas ja voittoa isänmaan vartija. Myöhemmin suojeluskunnan miesihanne muuttui soturista isäksi, joka toisaalta opetti omaa poikaansa ja suojeli omaa perhettään, toisaalta oli valmis puolustamaan omiaan myös kansakunnan tasolla. Vastuuntuntoisia ja osaavia mieskansalaisia kasvatettiin suojeluskuntien poikatyössä, jossa poikia koulutettiin urheilun, leikkien, historian ja uskonnon avulla. 1930-luvun lopulla suuri osa suojeluskuntapoikien harjoituksista liittyi sotilaskoulutukseen, myös ampumarjoitukset kuuluivat suojeluskuntapoikien toimintaan.

Kiinnostava kokonaisuus

Edellä mainittujen artikkelien lisäksi kirjoittajina ovat Marko Lamberg, Anu Lahtinen, Kustaa H. J. Vilkkuna, Ann-Carin Östman, Ville Kivimäki ja Hanna Lindberg, joiden tekstit ovat myös ansiokkaita. *Näkymätön sukupuoli* -teoksessa miehiä ja miesihanteita tarkastellaan katoliselta ajalta itsenäisen Suomen aikaan. Yksittäisiä miehiä ja miesryhmiä tarkastellaan oman aikakautensa kontekstissa. Vaikka teoksen artikkelit ovat hiukan epätasaisia, kaikki kuitenkin puolustavat paikkaansa erilaisten mieheksien esittelijöinä.

Kirjan lopussa on ensin jokaisen artikkelin loppuviitteistö ja viitteiden jälkeen artikkelien lähdeluettelot. Tämä on kätevää silloin, kun lukemista ei halua katkaista, mutta varsin hankalaa, jos haluaisi esimerkiksi nähdä artikkelissa esitetyn väitteen lähteen, koska ensin on selattava artikkelien viiteluetteiloita, sitten etsittävä kyseisen artikkelin lähdeluettelo ja sieltä käytetty teos. Kirjan loppuun on koottu myös hyvät asia- ja henkilöhakemistot. Pikku miinuksena voitodeta, että henkilöhakemistossa on aakkostusvirheitä. Toisaalta kirjan kansi on aivan mainio.

Toisinaan artikkelikokoelmiin pyritään ottamaan mukaan mahdollisimman erilaisia tieteenaloja saman teeman puitteissa. *Näkymätön sukupuoli* -teoksen artikkeleita yhdistää mieheyden käsitteen lisäksi historiallinen näkökulma. Teos on monipuolinen ja mielenkiintoinen kokonaisuus, joka sopii kenelle tahansa historiasta kiinnostuneelle.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti, tietokirjailija ja kriitikko.